

De Berckepoort en haar bewoners

Het gebouw 'De Berckepoort' dat na een grondige restauratie een nieuwe fase in zijn bestaan ingaat als onderkomen voor de Stichting Culturele Educatie, heeft een lange geschiedenis. In de 16de en de 17de eeuw was het de woning van de Bercks, één der meest vooraanstaande families van Dordrecht.

Ontstaan De Berckepoort diende ook als tijdelijk onderkomen voor hoge gasten van de stad, een duidelijke aanwijzing dat de bestuurders dit een representatief verblijf vonden en kennelijk hoger aansloegen dan de beste herbergen van de stad. Er is in feite sprake van een opeenvolging van huizen. In het begin stond aan de Voorstraat op de hoek van de Nieuwstraat het huis van de Lombarden. Deze Italiaanse bankiers werden zwaar getroffen toen bij de stadsbrand van 1338 het gebouw afbrandde. Mede met steun van de Hollandse graaf konden zij op deze plaats hun bedrijf voortzetten.¹ Wanneer in 1563 wordt gesproken van het huis van *Mathijs Berck*, vroeger geheten de 'Lombaer', blijkt daaruit de continuïteit tussen het Middeleeuwse bankiershuis en de Berckepoort in de 16de eeuw. In de Nieuwstraat stonden enkele huizen, die aan de achterkant grensden aan het Augustijnenklooster. Eén van deze huizen werd bewoond door *Jacob Lisse*, prior van het klooster. In een acte uit 1435 wordt gezegd dat het huis achter

grensde aan de 'augustinen graft' en aan een zijde aan de muur van het lombardenhuis. Lisse blijkt het in 1443 verkocht te hebben aan *Dirc Pietersz*, schoenmaker.² Bij archeologisch onderzoek in de kelders van de Berckepoort zijn onlangs de vermoedelijke fundamenten van deze huizen gevonden.³ Het complex was aanvankelijk georiënteerd op de Voorstraat, vervolgens vond een stelselmatige uitbreiding naar achteren plaats langs de Nieuwstraat. Na een reeks verbouwingen is het als het ware hierlangs opgeschoven en is de enige relatie met de Voorstraat nog het poortje dat aldaar via een smalle gang toegang geeft tot het binnenplein, waaraan eertijds de hoofdingang van de Berckepoort gelegen was.

De bewoners in de 16de eeuw

De eerste met naam bekende eigenaar was *Thomas Bueckelaer* die in 1520 als zodanig vermeld wordt.⁴ Zijn dochter verkoopt het huis rond 1530 aan *Hubert Tack*, telg uit een vermaard

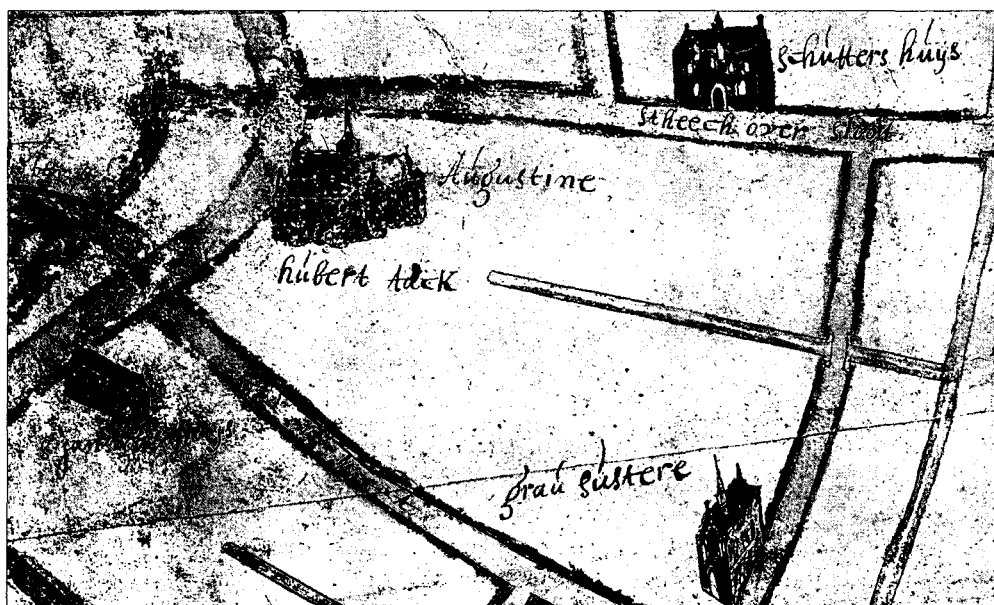

Renaissance console in Bentheimer zandsteen – 2de helft 16de eeuw – met wapenschild Johan Berck, bij restauratie geverfd.

Duisburgs-Dordts geslacht van wijnhandelaars. Dat het huis dan al een vooraanstaande plaats inneemt, blijkt uit de oudste stadsplattegrond van *Jacob van Deventer* uit 1545. Daarop is naast het Augustijnenklooster de naam *Hubert Tack* geschreven, zonder dat zijn huis overigens is afgebeeld. *Gerrit*, schepen van de stad en Huberts enige mannelijke erfgenaam, overleed in 1557. Een jaar later is *Matthijs Berck* eigenaar van het pand, zo blijkt uit een belastingkohier.⁵ Het lijkt er op dat *Hubert Tack* inmiddels was overleden, want waarom zou het huis anders in vreemde handen zijn overgegaan. *Matthijs* trouwt met *Huberts* dochter *Wilhelmina*. In welk jaar is onbekend, maar wel weten we dat hun oudste zoon *Johan* in 1565 wordt geboren.⁶ In 1558 wordt *Mathijs* ingeschreven als lid van het wijnkopersgilde. We zien dus een doorgaande lijn van wijnkopers in het huis, dat – we zagen het al – geheel onderkelderd was ten behoeve van de wijnopslag. In de koopmansstad Dordrecht was wijn, vooral de Rijn- en Moezelwijn, het belangrijkste handelsproduct en bron van rijkdom voor menig koopman.

Belangrijke gasten

Matthijs Berck laat het huis aanzienlijk verfraaien, mede op kosten van de stad. Het ruime en luxueuze huis dat al spoedig de Berckepoort genoemd wordt, dient regelmatig als verblijf voor hoge gasten van de stad. Zo is bekend dat *Alva* (1572), geuzenleider *Lumey van der Marck* (1572) en *Willem van Oranje* (1573) hier gelogeed hebben. In 1575 wordt het huis ingrijpend verbouwd, hetgeen blijkt uit een post voor stenen en dakpannen in de stadsrekening.⁷ Bovendien worden maar liefst 25 vensters vernieuwd op kosten van de stad. De prins houdt hier regelmatig domicilie, zijn echtgenote *Charlotte de Bourbon* bevalt hier in 1577 van een dochttertje.⁸ De prins zal nog diverse keren in Dordrecht verblijven, maar

Plattegrond van Dordrecht door *Jacob van Deventer*, ca 1545: detail met Augustijnenklooster en het (niet getekende) huis van *Hubert Tack*.

meestal slechts op doorreis. De laatste belangrijke gast in deze periode is *Robert Dudley*, graaf van Leicester, die op verzoek van de Staten-Generaal door *koningin Elizabeth I* van Engeland in 1585 naar de Republiek is gestuurd als landvoogd. Hij verblijft twee maanden in de Berckepoort.⁹

Matthijs Berck overlijdt in 1583, waarna zijn weduwe Wilhelmina het huis in 1586 probeert te verkopen aan de stad. Hoewel 'haere huijsinghe ende erve bevonden ende verstaen sijn seer bequaem ende gelegen om bijde stadt gecoft ende geapliceert te worden tot logement vande heeren ende vuersten', wordt de gevraagde prijs 'te hooch ende excessyff' geoordeeld.¹⁰ De weduwe blijft er wonen met haar kinderen tot haar dood in 1603.

Familie Berck en Berckepoort in 17de eeuw

Bij de boedelscheiding van 25 februari 1605 wordt het huis toegewezen aan de oudste zoon Johan. Hij dient evenwel zijn broer *Hubrecht* en zijn zusters *Agneta* en *Anna* jaarlijks een som gelds te betalen omdat de waarde van het huis die van de andere bezittingen verre overtreft. Johan Berck, die in 1590 trouwt met *Erckenraet van Berckenrode* en na 1610 met *Maria Buysen*, is de meest vooraanstaande bewoner geweest van dit huis. Hij bekleedde verschillende functies in de stad en in Den Haag. Door de Staten-Generaal werd hij op diplomatieke missies gezonden naar Denemarken, Engeland en Venetië. Tijdens zijn gezantschap in Londen werd hij door de koning tot ridder geslagen, een duidelijke blijk van waardering voor deze Dordtse diplomaat. Zijn moeilijkste post was ongetwijfeld die in Venetië, toen nog een onafhankelijke republiek, waar ridder Johan in 1622 aankwam en in 1627 vertrok.¹¹ Niet lang na zijn terugkeer in Dordrecht overleed hij ziek en gedesillusioneerd vanwege de geringe successen tijdens zijn laatste missie. Hij werd begraven in de Augustijnenkerk, het gebouw dat vlak naast zijn huis staat. Na 1605 heeft Johan Berck het huis opnieuw laten verfraaien. In de grote zaal aan het binnenplein laat hij in de consoles onder één van de moerbalken de portretten aanbrengen van zijn vrouw *Erckenraet* en hemzelf. Deze verbouwing is daarmee makkelijk te dateren tussen 1605 en 1610. De oudste zoon van Johan en zijn eerste vrouw was *Mathijs*, die evenals zijn vader een reeks belangrijke posten bekleedde. Hij was schepen, secretaris en pensionaris van Dordrecht. Deze laatste functie had hij van 1636 tot 1653. Overigens moet opgemerkt worden dat de Bercks vanaf Johan niet meer in de wijnhandel actief zijn. De inkomsten worden voornamelijk verkregen uit ambten en grondbezit. Zo was *Mathijs Berck* vrijheer van Goidschalcooord, gelegen in de Hoekse Waard. Hij was getrouwd met *Alid de Roovere*, telg uit een vooraanstaand Dordts regentengeslacht.¹² Na *Mathijs'* dood

Nieuwstraat met gebouw 'De Berckepoort' voor de recente verbouwing. Foto Ad Molendijk, Stadsarchief Dordrecht.

in 1655 blijft zijn weduwe nog tot haar overlijden in 1678 bewoonster van de Berckepoort. Een deel van het complex dat aan de Hofstraat ligt en bekend is als Salomons Tempel wordt op 11 oktober 1655 via notariële beschikking gegund aan haar schoonzoon *Johan van der Burch*. Deze notabele was getrouwd met *Margaretha*, de oudste dochter van *Mathijs Berck* en *Alid de Roovere*.¹³ *Margaretha* overlijdt pas in 1677, maar wordt niet genoemd als erfgename, aangezien vrouwen nu eenmaal pas handelingsbekwaam werden geacht wanneer ze volwassen en niet getrouwd waren.

Na het overlijden van *Alid de Roovere* komt het huis in bezit van een telg van een andere tak van de familie Berck, namelijk een nakomeling van *Hendrick*, broer van de eerste Berckepoortbewoner van de familie, *Mathijs Berck*. De hier bedoelde *mr. Pompejus Berck* was uiteraard ook een vooraanstaand iemand en trad o.a. op als schepen van de stad. In 1702 overleed hij en sloot daarmee een tijdperk af.

Nadat vervolgens nog een telg van een ander beroemd Dordts geslacht, namelijk *mr. Jacob Stoop*, met zijn vrouw *Maria Anna van de Graeff*, het huis hadden bewoond, werd het in 1768 gekocht door *Gerrit Crebber* en *Jordaan de Haan* om er een logement van te maken. Hiermee was de woonfunctie verloren en toen in 1783 de beide heren hun bezit aan de stad verkochten is die nooit meer in ere hersteld.¹⁴ Zeer uiteenlopend zijn de gebruikers sindsdien geweest en het is zelfs vrij moeilijk die in de bronnen terug te vinden. Laat het derhalve hier volstaan een

kleine opsomming te maken: een lokaal voor anatomische lessen (snijkamer), een Franse school, een meisjesschool, belastingkantoor en kazerne. Meer recentelijk heeft het gebouw gediend als ruimte voor de Arbeiders Jeugd Centrale, in de oorlog voor de Jeugdstorm, later voor de Huisvlijtschool en als atelier-ruimte. Nu gaat het gebouw dan opnieuw huisvesting bieden aan een culturele organisatie waarbij de educatie ook weer een belangrijke rol speelt. In deze zin sluit het aan op de geschiedenis van de laatste twee eeuwen.

Emile Havers is medewerker Stadsarchief Dordrecht.

Noten

- 1 P.H. van der Wall, *Handvesten, etc.* Dordrecht 1770-1783, 172
- 2 J.L. van Dalen, 'Het klooster en de kerk der Augustijnen te Dordrecht' in: *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem*, 26 (1901) 1-46
- 3 AWN Afdeling Lek- en Merwestreek, ongepubliceerd rapport
- 4 P. Horsman, 'De Berckepoort' in *Kwartaal & teken*, 9 (1983) nr 4, 1-3
- 5 RAZH, kohier 10e penning 1558, Staten van Holland, 929 f88v
- 6 *Mathijs Balen*, Beschrijvinge van Dordrecht, 2 delen, Dordrecht 1677, 945
- 7 Horsman, Berckepoort, 2
- 8 Th.W. Jensma, 'Het logement van de prinche van Oraingen' in: *Kwartaal & teken* 10 (1984) nr 1, 18-20
- 9 Jensma, 'Logement', 18
- 10 Stadsarchief Dordrecht, Archief 3, inv.nr. 2367
- 11 Zie over het gezantschap in Venetië: J.C. de Jonge, *Nederland en Venetië*, Den Haag 1852, 145-168
- 12 Nieuw Biografisch Woordenboek
- 13 Stadsarchief Dordrecht, Archief 3, inv.nr. 2408
- 14 Stadsarchief Dordrecht, Archief 3, inv.nr. 240816 Heemschut nieuws